

Obyvatelstvo ČR podle národnosti a státního občanství v letech 1921 - 2011

PhDr. Imrich Vašečka, Ph.D.
DRAFT
Září 2014

Jednotlivá sčítání lidu proběhla v letech 1921, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001, 2011. Pozoruhodné jsou definice národností pro účely těchto sčítání – ne pokaždé byla národnost a její příslušnost k ní definovaná stejně. Při prvním samostatném sčítání v roce 1921 byla národnost definována jako kmenová příslušnost, jejímž hlavním vnějším znakem je zpravidla mateřský jazyk – zjišťovala se však "přímým svobodným přiznáním každého přítomného obyvatele, staršího 14 let a přičetného". Nepřipouštěl se zápis více národností, ani uvádění příslušnosti k území.

V letech 1921 a 1930 se neuvádí počet Čechů, Moravanů, Slezanů ani Slováků. Sledovala se národnost československá. Nesledovala se rovněž národnost romská. Národnosti česká a slovenská se evidují až v sčítání od roku 1950 a národnosti moravská, slezská a romská až od roku 1991.

Sčítání v roce 1930 zjišťovalo národnost nepřímo podle mateřského jazyka. Odlišnou národnost – v porovnání s mateřským jazykem – bylo možno uvést pouze v případech, kdy respondent nemluvil mateřským jazykem ani v rodině ani v domácnosti. Sčítání v letech 1950 a 1961 definovalo národnost jako příslušnost k národu, s jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítaná osoba vnitřně spjata a k němuž se hlásí. V letech 1970, 1980, 1991, 2001 a 2011 se národností rozuměla příslušnost k národu nebo k národnosti, přičemž bylo ponecháno každému, aby národnost zapsal podle svého vnitřního přesvědčení. V letech 1970 a 1980 bylo možné si vybrat pouze z nabídnutých možností. Národnosti moravská, slezská a romská nebyly nabízeny.

V letech 1991, 2001 a 2011 byl údaj o národnosti ponechán každému na vlastním rozhodnutí. Při uvedených sčítáních lidu nebylo povinné vyplnění kolonky „národnost“ na sčítacím listu, proto lze předpokládat, že mnoho osob svou národnostní identitu nedeklarovalo. Zvláště viditelné je to v roce 2011. Významné je, že údaje zachycují přihlášení se k jiné než české národnosti v rozhodnou dobu sčítání, a to jak u občanů ČR, tak cizinců. Tyto osoby se pak promítají též v údajích o obyvatelstvu ČR podle státního občanství.

Údaje o obyvatelstvu ČR podle národnosti, podobně jako jiné demografické informační soubory, slouží pro potřeby národnostně menšinové politiky jen jako orientační ukazatel. Svědčí o tom zjevně poddimenzované údaje o romské národnosti. Avšak na poddimenzované údaje ze sčítání lidu o počtu příslušníků jednotlivých národnostních menšiny poukazují zástupci všech národnostních menšin.

Tabulka č. 1

Obyvatelstvo v hranicích dnešní ČR podle národnosti v r. 1921.

Země	Národnost								Spolu
	Čechoslov.	Němci	Poláci	Židé	Maďaři	Rusi	jiní	cizinci	
Čechy	4 382 788	2 173 239	973	11 251	5 476	2 007	1 091	93 757	6 670 582
Morava	2 048 426	547 604	2 080	15 335	534	976	1 481	46 448	2 662 884
Slezsko	296 194	252 365	69 967	3 681	94	338	99	49 530	672 268
Spolu	6 727 408 67,23%	2 973 208 29,72%	73 020 0,73%	30 267 0,30%	6 104 0,06%	3 321 0,03%	2 671 0,03%	189 735 1,90%	10 005 734 100 %

Pramen:

Národnost československých státních příslušníků podle žup a zemí k 15.2. 1921. Český statistický úřad.

Tabulka č. 2

Struktura obyvatelstva v letech 1921 až 2001 (v%) – nejpočetnější menšiny.

Rok/sčítání	česka	slovenska	polska	hrabarska	německa	osari
1921	67,6	0,2	0,0	0,1	3,0	0,6
1930	68,2	0,2	0,0	0,1	2,9	0,7
1950	68,8	0,2	0,0	0,1	2,8	0,6
1961	69,1	0,2	0,0	0,1	2,7	0,6
1970	69,4	0,2	0,0	0,1	2,6	0,5
1980	69,6	0,2	0,0	0,1	2,5	0,5
1991	69,8	0,2	0,0	0,1	2,4	0,5
2001	69,7	0,2	0,0	0,1	2,3	0,5

Pramen: www.vlada.cz, dne 15.3.2005

Tabulka č. 3

Obyvatelstvo ČR podle národností v letech 1921, 1961, 1991 a 2011

Rok/Datum sčítání	Obyvatelstvo celkem	v tom národnost								
		česká	moravská	slezská	slovenská	německá	polská	maďarská	romská	neuvedeno
1921	10 005 737	4 382 788	2 048 426	296 194	.	2 973 208	73020	6 104	.	.
1.3.1961	9 571 531	9 023 501	.	.	275 997	134 143	66540	.	.	10 095
3.3.1991	10 302 215	8 363 768	1 362 313	44 446	314 877	48 556	59383	19 932	32 903	22 017
26.3.2011	10 562 214	6 732 104	522 474	12 231	149 140	18 772	39269	8 920	5 199	2 742 669

Prameny:

Rok 1921: *Národnost československých státních příslušníků podle žup a zemí k 15. 2. 1921.* Český statistický úřad.

Rok 1991: *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2001.* Úřad vlády České republiky, červen 2002, strana 3.

Leta 1961 a 2011: *Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011.* Obyvatelstvo. Český statistický úřad.

Poznámky:

1. Tabulka uvádí nejpočetnější menšiny v roce 2011.
2. V roce 1921 byla národnost zjišťována podle mateřského jazyka, v letech 1991 a 2001 podle individuální deklarace.
3. V roce 1921 nebyla osobitně zjišťována národnost česká, moravská, slezská a slovenská. Podle kritéria mateřského jazyka československého byla zjišťována národnost československá. V tabulce uváděný počet občanů národnosti české je proto ve skutečnosti počet státních příslušníků s mateřským jazykem československým v hranicích dnešní České republiky.

Tabulka č. 4**Index vývoje počtu obyvatel ČR podle národností v letech 1961 - 2011**

Rok sčítání	Obyvatelstvo celkem	Česká ¹	Slovenská	Německá	Polská	Maďarská
1961/1921	0,957	1,341	.	0,045	0,911	3,136
1991/1961	1,076	1,084	1,141	0,362	0,892	1,041
2011/1991	1,025	1,022	0,474	0,387	0,661	0,448

Poznámky:

1 – Národnost česká je součtem národnosti české, moravské, slezské a neuvedeno.

Pramen: Vlastní výpočet

Tabulka č. 5**Počet obyvatel ČR podle státního občanství v letech 1991, 2001 a 2011.**

Rok/ datum sčítání	Obyva- telstvo celkem	Cizinci spolu	z toho podle státního občanství					
			Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Rusko	Německo	Polsko
1921	10 005 737	189 735
3.3.1991	10 302 215	.	.	166 363
1.3.2001	10 230 060	124 668	20 628	24 201	18 210	7 696	3 438	13 350
26.3.2011	10 562 214	449 450	117 810	84 380	53 110	36 055	20 780	17 865

Pramen:

Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Obyvatelstvo. Český statistický úřad.

Tabulka č. 6**Index vývoje počtu obyvatel ČR podle státního občanství v letech 2001 - 2011.**

Rok sčítání	Obyva- telstvo celkem	Cizinci spolu	z toho podle státního občanství					
			Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Rusko	Německo	Polsko
2011/2001	1,032	3,605	5,711	3,487	2,917	4,685	6,044	1,338

Pramen:

Vlastní výpočet podle: *Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011.* Obyvatelstvo. Český statistický úřad.